

شناسایی و تحلیل راهبردی مؤلفه‌های الگوی رقابت مؤثر در صنعت بانکداری ایران

محمدجواد محقق نیا^۱، بنفشه فرهنگ زاده^۲، مسلم پیمانی^۳، وجه اله قربانی زاده^۴

چکیده

هدف از پژوهش حاضر شناسایی و تحلیل مؤلفه‌های الگوی رقابت مؤثر در صنعت بانکداری ایران است. پژوهش حاضر از نظر هدف از نوع مطالعات کاربردی و توسعه‌ای و از نظر رویکرد در زمره پژوهش‌های کیفی است که با استفاده از روش‌های تحلیل مضمون و دلفی فازی انجام شده است. جامعه آماری پژوهش در هر دو بخش کیفی و کمی، خبرگان آگاه شامل خبرگان دانشگاهی و سازمانی بودند که از سابقه اجرایی و حرفه‌ای (۱۰ سال به بالا در حوزه بانکداری) و دانش تخصصی (اعضای هیئت‌علمی یا دکتری مدیریت مالی) برخوردار بودند. در بخش کیفی و گام اول پژوهش، جمع‌آوری اطلاعات به‌صورت اسنادی از پژوهش‌های پیشین و مصاحبه میدانی بود که در آن مصاحبه نیمه ساختاریافته با خبرگان مالی- بانکداری صورت پذیرفت. در این بخش ۲۵ خبره با استفاده از نمونه‌گیری به‌صورت هدفمند و گلوله برفی انتخاب شدند و تحلیل داده‌ها در بخش کیفی با استفاده از کدگذاری به روش تحلیل مضمون و نرم افزار اطلس تی^۸ استفاده شد. بخش کمی پژوهش به‌منظور تأیید و غربالگری مضامین مستخرج از مرحله کیفی و با استفاده از تکنیک فازی دومرحله‌ای در نرم افزار Excel انجام شد. در بخش کمی از نظرات ۱۵ خبره از خبرگان مرحله قبل که با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند بودند، انتخاب شدند. نتایج نشان داد که رقابت مؤثر در صنعت بانکداری ایران به معنای عملکرد اثربخش بانک مرکزی و بانک‌ها هست که عوامل مالی، قانونی، اقتصادی، ساختاری، محیطی، اجتماعی، سیاسی و مدیریتی بر آن اثرگذار بوده و پیامدهای اجرای آن بر عملکرد بانک‌ها و محیط اقتصادی است. به‌علاوه بانک مرکزی، دولت و بانک‌ها می‌بایست اقداماتی را جهت دستیابی به وضعیت مطلوب رقابت در کشور انجام دهند.

کلمات کلیدی: رقابت مؤثر، بانکداری ایران، عملکرد بانک، محیط اقتصادی

^۱دانشیار گروه مالی و بانکداری، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)، mohagheghnia@atu.ac.ir

^۲ دانشجوی دکتری مالی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. b_farhangzadeh@atu.ac.ir

^۳دانشیار گروه مالی و بانکداری، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. m.peymany@atu.ac.ir

^۴استاد گروه مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. ghorbanizadeh@atu.ac.ir

Identification and strategic analysis of the components of the effective competition model in Iran's banking industry

Abstract

The purpose of this research is to identify and analyze the components of the effective competition model in the banking industry of Iran. In terms of the purpose, the current research is of the type of applied and developmental studies, and in terms of the approach, it is among the qualitative researches, which was carried out using thematic analysis and fuzzy Delphi methods. The statistical population of the research in both qualitative and quantitative parts, knowledgeable experts included academic and organizational experts who had executive and professional experience (10 years or more in the banking field) and specialized knowledge (faculty members or PhD in financial management). In the qualitative part and the first step of the research, information was collected in the form of documents from previous researches and field interviews, in which a semi-structured interview was conducted with financial-banking experts. In this section, 25 experts were selected using purposeful and snowball sampling, and data analysis was used in the qualitative section using thematic analysis coding and Atlas T8 software. The quantitative part of the research was carried out in order to verify and screen the topics extracted from the qualitative stage using the two-stage fuzzy technique in Excel software. In a small part of the comments, 15 experts were selected from the experts of the previous stage who were selected using targeted sampling. The results showed that effective competition in Iran's banking industry means the effective performance of the central bank and banks, which are influenced by financial, legal, economic, structural, environmental, social, political and managerial factors, and the consequences of its implementation on the performance of banks and the economic environment. Is. In addition, the central bank, the government and banks should take measures to achieve the desired state of competition in the country.

Keywords: effective competition, Iranian banking, bank performance, economic environment

مقدمه

بازارهای مالی، نقشی اساسی در تجهیز و تخصیص وجوه سرگردان موجود در اقتصاد به بخش‌های تولیدی و صنعتی دارند. تأثیر بازارهای مالی بر رشد اقتصادی به تجهیز پس‌اندازها و تخصیص منابع محدود نمی‌شود، بلکه بسط نقد شوندگی، کاهش هزینه تجهیز منابع مالی، تسهیل مدیریت ریسک، پایش مدیریتی و تسهیل مبادلات، مجراهای دیگری است که عامل رشد و توسعه اقتصادی را فراهم می‌نمایند. بانکها از اجزای مهم هر نظام مالی محسوب می‌شوند، به‌خصوص در کشورهایی که دارای نظام اقتصادی بانک پایه می‌باشند، بانکها عامل مهم اقتصادی به حساب می‌آیند (Mirzaei & Moore, 2014). به دلیل ناآرامی‌های سیاسی، رقابت بین‌المللی، نقش حیاتی بانکها در ایران و توسعه ناکافی بازار سرمایه در ایران، بانکها وظیفه اصلی و اساسی تأمین مالی نیازهای برنامه‌های اقتصادی میان‌مدت و بلندمدت اقتصادی را بر عهده دارند. چالش‌های اقتصادی در این صنعت در سالهای اخیر شرایط را به‌گونه‌ای رقم زده است که فقدان یک سیاست کلی برای دستیابی به اهداف و چشم‌اندازهای سازمان خسارات قابل‌توجهی را به همراه داشته و گاه به ورشکستگی داخلی بخش بانکی منجر شده است (Keshavarznia & Wallace, 2023). در شرایط کنونی حاکم بر شبکه بانکی کشور که به لطف حضور تعدادی از بانکها و مؤسسات مالی و اعتباری دولتی و خصوصی در برخی از حوزه‌های رقابتی (به‌خصوص در بخش خدمات بانکی) رقابت به‌طور نسبی شکل گرفته است و اگر بانکها به‌صورت جدی به این مسئله نپردازند، آسیب‌های فراوانی خواهند دید (Fallah et al, 2020).

رقابت بانکی تخصیص منابع مالی را بهبود بخشیده (Zhou & Zhang, 2023) و باعث رشد اقتصادی شده و در عین حال به ثبات مالی کمک می‌کند (Jiang et al, 2023; Zhou & Zhang, 2023). همچنین افزایش کیفیت خدمات بانکی و کاهش هزینه‌های مبادلاتی نیز از نتایج افزایش رقابت و کارایی در بین بانکهاست؛ بنابراین موضوع رقابت بانکی از اهمیت حیاتی برخوردار است. در سالهای اخیر، بانکها عملاً تحت تأثیر پیشرفت‌های متعدد بازار قرار گرفته‌اند، مقررات زدایی، آزادسازی، جهانی‌شدن و نوآوری‌های مختلف، هریک از این تحولات شرایط رقابتی بانکها را تحت تأثیر قرار می‌دهد. (Bikker, 2003). فعالان بازار یعنی بنگاه‌ها و شرکتها تلاش می‌کنند سهم بازار بیشتری را تصاحب کنند و از مزایای انحصار برخوردار باشند. البته تسلط بر بازار به دلیل کارایی برتر با تعالیم علم اقتصاد مابینتی ندارد، اما اگر انحصار و تسلط به دلیل رفتارهای غیررقابتی حاصل شده باشد موردقبول اقتصاددانان نخواهد بود؛ بنابراین آنچه حائز اهمیت است اجرای رقابت صحیح در نظام بانکی است که موجبات رشد و توسعه اقتصادی و بالطبع رفاه اجتماعی را فراهم می‌آورد. وجود رفتار غیررقابتی که منجر به عدم کارایی یا عدم موفقیت در بازار بانکی می‌شود، می‌تواند هزینه‌های سنگینی را بر اقتصاد تحمیل نماید. طبق نظریه‌ای که وجود دارد، رقابت شدید و نامحدود ممکن است بهترین عامل مؤثر بر بخش مالی نباشد. آنچه از اهمیت زیاد برخوردار است وجود فضای رقابتی مؤثر هست (Mirzaei & Moore, 2014) که در ادبیات از آن به وضعیت مطلوب یک بازار یا صنعت یاد شده است (Sosnick, 1968). ایران در ۳۰ سال گذشته مراحل و

تحولات سیاسی را پشت سر گذاشته است که برخی از چالش‌های اقتصادی معاصر در صنعت بانکداری ایران را نشان می‌دهد. برخی از چالش‌های اقتصادی شامل نوآوری محدود، عدم شفافیت و طیف وسیعی از تحریم‌های بین‌المللی است (Keshavarznia & Wallace, 2023, B). اصلاح ساختار نظام بانکی و نیز رفع ناترازی‌های بانکی از محورهای کلیدی برنامه هفتم توسعه است و به همین دلیل قرار است طی پنج سال آینده کلیت ساختار اصلاح سیستم بانکی در قالب‌بندی در برنامه هفتم در مسیر اصلاح و رفع ناترازی گام بردارد. همچنین دولت مکلف شده برای بانک‌های غیرقابل احیا در یک دوره گزیر، مسیر انحلال آن‌ها را فراهم کند (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۴۰۲). همچنین بانک مرکزی نیز با وضع دستورالعمل‌ها و در نظر گرفتن جرائم برای بانک‌ها، اقداماتی در جهت پیشگیری و از بین بردن فضای رقابتی غیر مؤثر و نامطلوب انجام داده است. با وجود تمهیداتی که در جهت افزایش و سالم‌سازی رقابت در فضای سیستم بانکی کشور انجام شده است متأسفانه شاهد رقابت بانک‌ها در فضای نامطلوب و غیر مؤثر بازار بانکی هستیم. از جمله مصادیق رقابت منفی آن‌ها می‌توان به اضافه برداشت بانک‌ها از بانک مرکزی، تخطی از مقررات احتیاطی وضع شده توسط شورای پول و اعتبار همچون تسهیلات و تعهدات کلان، تسهیلات و تعهدات اشخاص مرتبط، حدود سرمایه‌گذاری‌ها، پذیرش سپرده با نرخ سود بالاتر از نرخ‌های ابلاغی و تسهیلات بدون بررسی (عدم رعایت بهداشت پرونده‌های اعتباری) اشاره کرد (Sobhani & Razm ahang, 2018) از طرفی ادامه چنین شرایطی در بلندمدت به دلیل افزایش هزینه‌های بانک منجر به آشکار شدن زیان نهفته در ترازنامه بانک‌ها شده و آن‌ها را در اجرای کارکردهایشان با مشکل مواجه خواهد نمود، افزایش پایه پولی، دستاورد پایین آوردن نرخ تورم را از بین می‌برد و توقف کارکردهای بانک‌ها تنگنای مالی را بسیار شدید می‌کند (Esfandiari, 2015)؛ طی سال‌های اخیر اکثر محققان از رویکردهای غیر ساختاری برای اندازه‌گیری رقابت استفاده کرده‌اند و در برخی از تحقیقات داخلی نیز به‌منظور اندازه‌گیری مزیت رقابتی بانک‌ها، رقابت‌پذیری به سازهایی چون توان مالی و سایر موارد تقسیم شده است. در مجموع تحقیقات گذشته به اندازه‌گیری وضعیت فعلی رقابت در بازار بانکی پرداخته‌اند. در پژوهش حاضر قصد بر آن است تا با ارائه شاخص‌هایی برای مفهوم رقابت مؤثر در صنعت بانکداری ایران، تبیین و اندازه‌گیری وضعیت مطلوب رقابت فراهم گردد.

تحقیق حاضر با هدف تدوین الگویی جامع در رابطه با رقابت مؤثر در صنعت بانکداری کشور انجام شد که علاوه بر اینکه دربرگیرنده تمامی ابعاد و مؤلفه‌های اثرگذار بر رقابت مؤثر است، نشان‌دهنده پیامدهای مالی و غیرمالی اجرای آن نیز است. همچنین راهکارهای عملیاتی برای حرکت از وضع موجود (آنچه هستیم) به وضع مطلوب رقابت (آنچه باید باشیم) نیز در پژوهش حاضر ارائه می‌شود.

بنابراین با توجه به موارد مطروحه، از جنبه‌های نوآوری تحقیق حاضر می‌توان به سؤالات زیر اشاره نمود:

شاخص‌های رقابت مؤثر منطبق با صنعت بانکداری ایران چه شاخص‌هایی هستند؟
الگوی جامع رقابت مؤثر در صنعت بانکداری ایران که بیان‌کننده چیستی وضعیت مطلوب رقابت است، چگونه است؟

در باب موضوع رقابت، تحقیقاتی در داخل و خارج از کشور انجام شده است که در ادامه به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود:

(Pourebaddollahi et al, 2021) پژوهشی تحت عنوان «تأثیر رقابت بانکی بر ریسک‌پذیری در صنعت بانکداری ایران» انجام دادند. آن‌ها تأثیر رقابت بانکی را بر ریسک‌پذیری در صنعت بانکداری ایران طی دوره ده‌ساله ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۸ بررسی نمودند. نتایج حاکی از آن بود که شاخص تمرکز روند تقریباً کاهشی داشته است که گویای حرکت سیستم بانکی به سمت شرایط رقابتی بیشتر بوده است. همچنین طی دوره مذکور انحصار رقابت در نظام بانکی حاکم بوده است. همچنین نتایج نشان داد که با رقابتی‌تر شدن سیستم بانکی تا حد معینی، سطح ریسک‌پذیری در بانک‌ها کاهش و پس‌از آن شروع به افزایش کرده است. همچنین آن‌ها با توجه به بالا بودن رقابت در سطحی بالاتر از سطح بهینه در بازه مذکور، به‌منظور کاهش ریسک‌پذیری در نظام بانکی، توصیه نمودند تا سیاست‌های بانکی به نحوی طراحی گردد که منجر به کاهش سطح رقابت تا حد بهینه آن شود.

(Albaity et al, 2019) در مقاله‌ای که با عنوان «رقابت و ثبات بانکی در منا: اثر تعدیل‌کننده بانک‌های اسلامی در برابر بانک‌های معمولی»، انجام دادند. آن‌ها اثر رقابت را بر ثبات بانکی با استفاده از داده‌های ۲۷۶ بانک در هجده کشور عضو منا طی سال‌های ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۵ بررسی نمودند. آن‌ها چندین متغیر از جمله بهره‌وری و بی‌ثباتی کلان اقتصادی را علاوه بر متغیرهای کنترلی اندازه، اثربخشی، تنوع و اهرم به‌عنوان متغیرهای کنترلی در نظر گرفتند. سیستم دومرحله‌ای GMM نشان داد بانک‌هایی که با رقابت اندک روبه‌رو هستند تمایل کمتری به ریسک‌های ورشکستگی و اعتباری داشته و از سودآوری بیشتری برخوردار می‌شوند. به‌علاوه، آن‌ها پی بردند که اثر رقابت-پویایی برای بانک‌های اسلامی نسبت به بانک‌های معمولی در کشورهای عضو منا مناسب‌تر است.

(Goli & eskandari, 2019) پژوهشی تحت عنوان «بررسی رابطه رقابت و کارایی هزینه در صنعت بانکی ایران» انجام دادند. آن‌ها به اندازه‌گیری و بررسی رابطه بین کارایی هزینه و رقابت در صنعت بانکداری ایران با استفاده از داده‌های ۱۸ بانک طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۴، پرداختند. نتایج حاکی از آن بود که افزایش رقابت، تمرکز اعتبارات، اندازه بانک و کاهش رشد اقتصادی باعث افزایش عدم کارایی هزینه می‌شود و افزایش کارایی نیز باعث کاهش رقابت می‌شود. بنابراین مطرح کردند که فرضیه ساختار-کارا و نسل‌های اطلاعاتی در مورد سیستم بانکی ایران غیرقابل رد است و همچنین نظارت دقیق بانک مرکزی بر ورود بانک‌های جدید نیز به‌منظور بهبود کارایی نظام بانکی و عملکرد آن‌ها در زمینه اعتبارات و نرخ بهره سپرده امری لازم و ضروری است.

(Owen & Pperea, 2018) در مقاله‌ای با عنوان «تمرکز بانکی، رقابت و فراگیری مالی» بیان می‌کنند که پژوهش آن‌ها به‌عنوان اولین تلاشی محسوب می‌شود که مواردی چون تعداد زیاد کشورها، چندین شاخص از فراگیری مالی و مجموعه جامعی از معیارهای اندازه رقابت بانکی را برای مطالعه نقش ساختار سیستم بانکی به‌عنوان تعیین‌کننده تنوع بین‌کشوری در توسعه مالی خانوارها در نظر می‌گیرد. آن‌ها از داده‌های ۸۳ کشور طی یک دوره ۱۰ ساله به‌منظور برآورد مدل‌هایی با اثرات ثابت کشور و زمان استفاده کردند.

نتایج حاکی از آن بود که تمرکز بیشتر صنعت بانکداری با دسترسی بیشتر به تسهیلات و سپرده‌ها فراهم است که این امر توسط قدرت بازاری محدود بانک‌ها میسر می‌شود. همچنین آن‌ها به شواهدی دست یافتند که نشان می‌داد در کشورهایی که قوانین به بانک‌ها اجازه مشارکت در دامنه وسیع‌تری از فعالیت‌ها را می‌دهد، فراگیری مالی در آن‌ها بیشتر دیده می‌شود. به علاوه آن‌ها مطرح کردند که نتایج حاکی از آن است که درجه رقابت جنبه مهمی از بخش‌های مالی فراگیر است.

(Sohrabi, 2017) پژوهشی تحت عنوان «بررسی تأثیر شفافیت سیستم بانکی بر افزایش رقابت بانکی در بانک‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران» انجام داد. وی با استفاده از اطلاعات ۱۰ بانک پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران در طی دوره زمانی ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵، به بررسی تأثیر شفافیت سیستم بانکی بر افزایش رقابت بانکی پرداخت. نتایج نشان داد که افزایش شفافیت سیستم بانکی از طریق کیفیت افشاء و اجرای مقررات بر افزایش رقابت بانک‌ها تأثیرگذار است.

(Hussain khan et al, 2017) پژوهشی تحت عنوان «آیا تمرکز بیشتر بانکی سطح رقابت را در صنعت بانکداری کاهش می‌دهد؟ شواهد بیشتری از اقتصادهای جنوب شرق آسیا» انجام دادند. آن‌ها ابتدا معیارهای تمرکز و رقابت را بانکی برای ۵ اقتصاد جنوب شرق آسیا طی سال‌های ۱۹۹۵ تا ۲۰۱۴ تخمین زدند. سپس از این داده‌ها برای کشف ارتباط بین تمرکز و سطح رقابت استفاده کردند. برای اندازه‌گیری تمرکز از شاخص تمرکز ۵ بانک برتر بر اساس دارایی، سپرده، تسهیلات و شاخص هرفیندال دارایی، سپرده و تسهیلات و برای اندازه‌گیری رقابت از شاخص لرنر، بون، هرفیندال و مدل پانزار-راس استفاده نمودند. نتایج نشان داد که افزایش در سطح تمرکز بازار بانکی، رقابت بین بانک‌ها را کاهش می‌دهد.

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از منظر هدف از نوع مطالعات کاربردی و توسعه‌ای هست که با استفاده از روش‌های کیفی و کمی تحلیل مضمون و دلفی فازی صورت می‌گیرد. بخش تحلیل مضمون با هدف درک و استخراج ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های الگوی رقابت مؤثر با بررسی مطالعات صورت گرفته داخلی از سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۴۰۲ و پژوهش‌های خارجی از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۳ انجام شد. همچنین راهکارهای اجرایی جهت دستیابی به وضعیت رقابت مؤثر در سیستم بانکی و بخش دلفی فازی جهت غربالگری و اعتباریابی شاخص‌ها استفاده شده است. افق زمانی تحقیق نیز مقطعی است. روش‌های گردآوری اطلاعات به دو صورت مرور اسناد و میدانی بوده و برای دریافت اطلاعات از خبرگان، مصاحبه نیمه ساختاریافته مبنی بر سؤال‌های پژوهش در بخش تحلیل مضمون و پرسشنامه طراحی شده دلفی در بخش دلفی فازی، به کار گرفته شده است. در بخش کیفی روش نمونه‌گیری به صورت هدفمند و گلوله برفی بوده است. بدین‌صورت که در تحلیل مضمون ابتدا ۲ نفر از خبرگان در دسترس حوزه بانکداری و مالی به صورت هدفمند شناسایی شدند و از آن‌ها درباره سایر متخصصان و صاحب‌نظران اطلاعاتی دریافت کرده و مصاحبه‌های بعدی با ۲۵ خبره آگاه تا آنجا ادامه داشت که مطلب جدیدی حاصل نگردید و اشباع نظری حاصل شد. خبرگان آگاه شامل خبرگان دانشگاهی و سازمانی بودند که از سابقه اجرایی و حرفه‌ای (۱۰ سال به بالا در حوزه بانکداری) و دانش تخصصی (اعضای هیئت‌علمی یا دکتری مدیریت مالی) برخوردار بوده‌اند. در بخش کیفی پژوهش جهت روایی تحلیل مضمون، راهبرد زاویه‌بندی (همسوسازی) از

نوع زاویه‌بندی پژوهشگر^۶ استفاده شد. بدین‌صورت که کدهای فرعی و اصلی به‌دست‌آمده در اختیار ۳ نفر از اعضای هیئت‌علمی دانشگاه و ۲ نفر خبره سازمانی قرار گرفت و پس از اعمال نقطه نظرات آن‌ها، همگرایی در نتایج ایجاد گردید. جهت پایایی بخش تحلیل مضمون از روش توافق درون موضوعی دو کدگذار (ارزیاب) برای کدگذاری سه مصاحبه استفاده و درصد توافق درون موضوعی که به‌عنوان شاخص پایایی تحلیل به کار می‌رود با استفاده از فرمول زیر محاسبه گردید:

$$\text{درصد توافق درون موضوعی} = \frac{\text{تعداد توافقات} \times 2}{\text{تعداد کل کدها}} \times 100\%$$

پایایی بین کدگذاران برای اسناد انجام‌گرفته در پژوهش حاضر با استفاده از فرمول ذکر شده برابر ۸۷ درصد بود. با توجه به اینکه این میزان پایایی بیشتر از ۶۰ درصد هست، قابلیت اعتماد کدگذاری‌ها مورد تأیید بوده و می‌توان ادعا نمود که میزان پایایی تحلیل اسناد کنونی مناسب است.

جامعه آماری در بخش کمی (بخش دلفی فازی)، ۲۵ خبره مرحله تحلیل مضمون بودند که با توجه به در دسترس بودن و همکاری، ۱۵ نفر پاسخگوی سؤالات بوده‌اند. در این بخش جهت روایی پرسشنامه دلفی فازی، از روایی محتوایی استفاده شد. بدین‌صورت که از نظرات چهار نفر از اساتید دانشگاهی که با موضوع پژوهش آشنایی داشتند، استفاده شد و آن‌ها از نظر روایی محتوایی، پرسشنامه را تأیید نمودند. همچنین جهت سنجش پایایی پرسشنامه از آزمون مجدد استفاده شد.

بدین نحو که پرسشنامه مجددی میان چهار نفر از خبرگان توزیع شد و همبستگی پاسخ‌های آن‌ها با پاسخ‌های قبلی بررسی شد. از آنجا که همبستگی پاسخ‌های ارائه شده بیش از ۰/۷ بود، می‌توان گفت که پرسشنامه پژوهش از پایایی مناسب برخوردار بوده است.

یافته‌های پژوهش

تحلیل مضمون

در پژوهش حاضر ابتدا کلیه منابع مکتوب داخلی و خارجی مرتبط با موضوعات رقابت و رقابت مؤثر در حوزه بانکی انتخاب شد. از بین ۱۰۵ منبع شناسایی شده، ۲۵ منبع علیرغم اینکه در عنوان، چکیده یا واژگان اصلی، یکی از کلیدواژه‌های رقابت را در برداشتند اما فاقد کد مرتبط با سؤالات و اهداف این پژوهش بودند حذف شدند. در مجموع ۸۰ منبع حاوی کدهای مرتبط در تحلیل مضمون مورد بررسی قرار گرفتند. همچنین از آنجایی‌که هدف از انجام پژوهش، ارائه الگوی بومی رقابت مؤثر برای نظام بانکی ایران بوده است و همچنین به علت کمبود وجود ادبیات نظری مرتبط با موضوع رقابت مؤثر در بازار بانکی، مصاحبه نیمه ساختاریافته با ۲۵ خبره تا مرحله اشباع نظری صورت گرفت. پس از ورود منابع اسنادی و متن مصاحبه‌ها به نرم‌افزار مکس کیودی، کدگذاری اولیه صورت پذیرفت.

جدول ۲. نمونه‌ای از کدهای اولیه استخراج شده از متون و مصاحبه‌ها

متن استخراج شده	کدهای استخراج شده	فراوانی کدها
نتایج سیستم دومرحله‌ای GMM نشان داد که هر دو شاخص بون و شاخص لرنر تأثیر منفی و قابل‌توجهی بر LZScore، ROE و ROAE دارند و تأثیر مثبت و قابل‌توجهی بر نسبت NPLs دارند که نشان می‌دهد افزایش رقابت با ثبات و سودآوری پایین بانکی و ریسک ورشکستگی بالا همراه است (Albaity et al, 2019).	بازده حقوق صاحبان سهام؛ بازده دارایی؛ ثبات بانکی؛ ریسک ورشکستگی؛ سودآوری؛ نسبت NPL	۶
قدرت بازار بالاتر (رقابت کمتر) به‌طورکلی ممکن است به افزایش ثبات بانک منجر شود (Sarpong-Kumankoma and et al., 2020)	ثبات بانکی	۱
اگر رقابت مؤثر اتفاق بیفتد باعث می‌شود تا فرهنگ و اخلاق حرفه‌ای در نظام بانکی ایجادشده و بانکها این‌گونه به فعالیت خود بپردازند. ترازنامه و به‌طورکلی صورت‌وضعیت مالی آنها بهبود پیدا خواهد کرد. کل سیستم بانکی از زیان خارج خواهد شد و کفایت سرمایه بانکها بهبود پیدا می‌کند. از طرفی بانکها به‌جای صرف انرژی در جهت جذب مشتری از طریق نرخ سود، بر نوآوری متمرکز خواهند شد (مصاحبه شماره ۱۱).	فرهنگ و اخلاق حرفه‌ای ریسک سرمایه سودآوری نوآوری	۵
اگر رقابت مؤثر اتفاق بیفتد، باعث کاهش هزینه تجهیز منابع در بانکها می‌شود (مصاحبه شماره ۱۲)	- هزینه تأمین مالی	۱
ازجمله پیامدهای داشتن رقابت مؤثر می‌توان به افزایش کیفیت خدمات اشاره نمود (مصاحبه شماره ۱۳)	- کیفیت خدمات	۱

منبع: یافته‌های تحقیق

پس از آن، ضمن بررسی کدها جهت حصول اطمینان از ارتباط آن‌ها با داده مرتبط به خود، کدهای مشابه در قالب مضامین پایه دسته‌بندی شد. پس از شناسایی مضامین پایه، ماهیت آن‌ها به‌طور دقیق‌تر شناسایی و مضامین هم‌گروه در قالب مضامین سازمان دهنده طبقه‌بندی شد. جهت نام‌گذاری مضامین سازمان دهنده از ادبیات پژوهش و خلاقیت فردی توأماً استفاده شد. برای نام‌گذاری سعی بر آن بود تا نامه‌ای انتخاب شده بیانگر ویژگی مضامین پایه بوده و از طرفی با اهداف و سؤالات تحقیق مرتبط باشد و تا حد امکان از همپوشانی با سایر مضامین اجتناب گردد. نتایج اولیه بخش کیفی (مضامین مستخرج از ادبیات و مصاحبه‌ها) در جداول ۳ تا ۶ و نمودار شماره ۱ آمده است.

جدول ۳. مضامین استخراج‌شده در رابطه با عوامل اثرگذار بر رقابت مؤثر در بخش کیفی (ادبیات و مصاحبه)

مضامین فراگیر	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه
عوامل مالی	درآمد	درآمد مشاع، درآمد کارمزدی
	تسهیلات	دارایی‌های راکد، دارایی‌های موهومی
	بدهی	اضافه برداشت از بانک مرکزی، مجموع سپرده‌های مشتریان، حقوق صاحبان سپرده‌های سرمایه‌گذاری
	کارایی	کارایی هزینه
	هزینه	هزینه سرمایه، هزینه پول، هزینه نهایی محصولات و خدمات
	سودآوری	نسبت قیمت به سود هر سهم، حاشیه سود خالص، سود هر سهم
	ریسک	ریسک نقدینگی، ریسک اعتباری، ریسک سرمایه، ریسک بازار
عوامل قانونی	تنظیمات نظارت و پایش بازار	محدودیت‌ها و الزامات شفاف‌سازی و افشای اطلاعات، محدودیت‌ها و الزامات ذخیره‌گیری وام‌ها، محدودیت‌ها و الزامات حسابداری و حسابرسی
	تنظیمات احتیاطی	تعیین الزامات حداقل سرمایه، حمایت از طریق نظام بیمه سپرده‌ها
	تنظیمات ساختاری	محدودیت تشکیل مجموعه‌های مالی، محدودیت‌های ورود و خروج صنعت، محدودیت مالکیت افراد حقیقی و حقوقی در بانک‌ها
	تنظیمات رفتار و عملکرد	الزامات و محدودیت‌های نرخ کارمزدهای بانکی، الزامات و محدودیت‌های میزان ارائه خدمات، الزامات و محدودیت‌های ابزارهای تأمین مالی، محدودیت بر نوع فعالیت بانک، الزامات و محدودیت‌های نرخ سود بین‌بانکی، الزامات و محدودیت‌های نرخ سود سپرده‌ها و وام‌ها، الزامات و محدودیت‌های نرخ سود

اوراق منتشره بانکها، اعمال نرخ سپرده قانونی، الزامات متنوع سازی سبد دارایی‌ها		
پسانداز ناخالص داخلی، تولید ناخالص داخلی، نرخ سود اسمی و واقعی سپرده و تسهیلات، نرخ تورم، نرخ ارز مؤثر حقیقی، تشکیل سرمایه ناخالص داخلی	عوامل کلان اقتصادی	عوامل اقتصادی
حاکمیت شرکتی بین بانک و شرکت‌های تابعه، ادغام و تملیک	ساختار بانکها	عوامل ساختاری
تمرکز، اندازه بانکها، تعداد بانکها، نوع مالکیت بانکها، توزیع سهم بازار بانکها، تراکم بانکی، رقابت‌پذیری	ساختار بازار بانکی	
تعامل با سایر کشورها، نوع رژیم سیاسی	عوامل سیاسی داخلی	عوامل سیاسی
تحریم‌ها	عوامل سیاسی خارجی	
بانک مرکزی، دولت	مؤسسات و نهادها	
نفوذ صنعت بیمه، درجه رقابت بازار سرمایه	توسعه بین صنعت	
بازدهی بازارهای موازی	بازارهای موازی	عوامل محیطی
طرح‌های استثمایی، خصوصی‌سازی، طرح‌های اقتصاد مقاومتی	اصلاحات و اقدامات مالی-اقتصادی	
بحران مالی	بحران‌ها	
وجود بانکداری سایه‌ای	بانکداری سایه‌ای	
شفافیت اطلاعاتی، مقررات زدایی، رویه‌های ضد رقابتی	اخلاق کاری	عوامل اجتماعی
بانکداری اسلامی، انجام فعالیت‌های خارج از ترانزنامه	مدل کسب‌وکار	
حفظ یا افزایش سهم بازار	مدیریت بازار	
مدل انگیزشی منابع انسانی، حبس پول، مدیریت پول، تصمیمات سرمایه‌گذاری تصمیمات تسهیلات دهی، کنترل اشخاص مرتبط	تصمیمات مدیران	عوامل مدیریتی
کسب قدرت	انگیزه‌های مدیران	
کارایی، هزینه، درآمد، سودآوری، سرمایه‌گذاری‌ها، ثبات، تسهیلات اعطایی و مطالبات، ریسک	عملکرد مالی بانکها	عملکرد بانکها
فرهنگ و اخلاق حرفه‌ای، مدیریت بازاریابی و فروش، نوآوری	عملکرد غیرمالی بانکها	

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول ۴. مضامین استخراج شده در رابطه با پیامدهای رقابت مؤثر

مضامین فراگیر	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه
عملکرد بانکها	عملکرد مالی بانکها	کارایی، هزینه، درآمد، سودآوری، سرمایه‌گذاری‌ها، ثبات، تسهیلات اعطایی و مطالبات، ریسک
	عملکرد غیرمالی بانکها	فرهنگ و اخلاق حرفه‌ای، مدیریت بازاریابی و فروش، نوآوری
محیط اقتصادی	شاخص‌های کلان اقتصادی	تولید ناخالص داخلی، نرخ سود
	توسعه اقتصادی	رفاه اجتماعی، بهره‌وری اقتصادی
	عملکرد مالی شرکت‌های غیرمالی	چسبندگی هزینه

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول ۵. مضامین استخراج شده در رابطه با شاخص رقابت مؤثر

مضامین فراگیر	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه
رقابت مؤثر	عملکرد اثربخش بانکها	عملکرد مبتنی بر محور مشتری مداری، شفافیت اطلاعاتی، پیروی از قوانین و مقررات و دستورالعمل‌های بانک مرکزی، تأمین مالی متناسب با ریسک، به‌کارگیری جامع اصول و قواعد بانکداری اسلامی، تناسب میان میزان سپرده‌گیری و اعطای تسهیلات، کارآمدی ساختارهای اعتبارسنجی و تسهیلات دهی، کاهش استقراض از بانک مرکزی، کاهش حجم عملیات بازار بین‌بانکی، قیمت‌گذاری مبتنی بر ریسک، رضایت کلیه ذینفعان بانک، به‌کارگیری ابزارهای مالی متنوع و نامحدود، یکسان بودن شیوه اعتبارسنجی مشتریان، داشتن نسبت کفایت سرمایه قانونی
	عملکرد اثربخش بانک مرکزی	نظارت مستمر و دوره‌ای بر عملکرد بانکها، نظارت اصولی و صحیح بر مبنای استانداردهای بین‌المللی، به‌کارگیری شدت نظارتی یکسان برای بانک‌های دولتی و خصوصی، اعمال جرائم تعیین‌شده بر عدم اجرای قوانین و مقررات، استقلال بانک مرکزی، شفافیت قوانین و مقررات و دستورالعمل‌های صادره، داشتن نیروی ناظر کافی بر عملکرد نظام بانکی

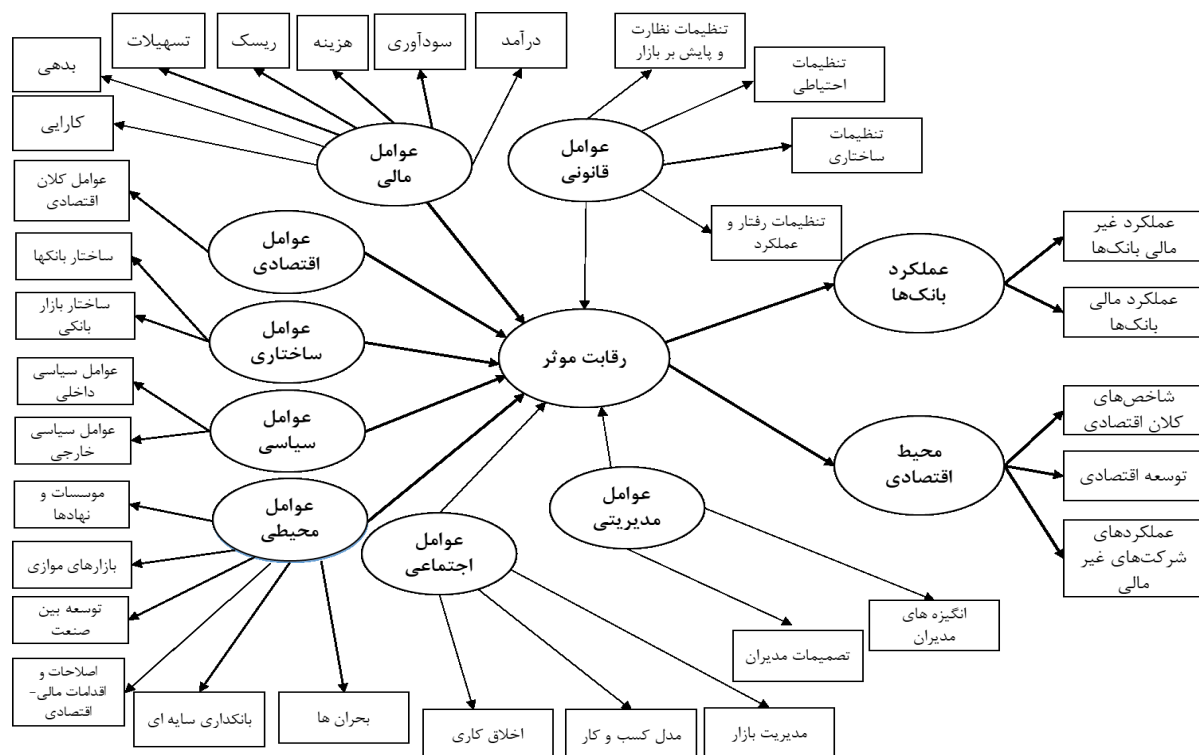
منبع: یافته‌های تحقیق

جدول ۶. مضامین استخراج شده در رابطه با راهکارهای رقابت مؤثر

مضامین فراگیر	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه
راهکارهای دستیابی به رقابت مؤثر	اقدامات بانک مرکزی	نظارت دقیق و صحیح بر اجرای قوانین و دستورالعمل‌های صادره، ایجاد و تکمیل سامانه‌های جامع و مکانیزه نظارت بر عملکرد بانکها، صدور و ابلاغ قوانین و مقررات و دستورالعمل‌های شفاف و جزئی، بازنگری در قوانین و مقررات و دستورالعمل‌های صادره، طراحی مدل‌ها و ابزارهای مالی جدید، دسته‌بندی بانکها و صدور و ابلاغ قوانین و دستورالعمل‌ها به تفکیک هر دسته، تعیین و اعمال جرایم سخت گیرانه تر بر عدم اجرای قوانین و مقررات و دستورالعمل‌های صادره، هدایت کانال سرمایه‌گذاری و وام‌دهی بانکها به سمت تولید
	اقدامات دولت	بازنگری در قوانین و مقررات مالیاتی و توسعه پایه‌های مالیاتی، جایگزین کردن استفاده از اوراق خزانه با استقراض از بانک مرکزی، عدم دخالت دولت در سیاستها و عملیات بانک مرکزی و هماهنگی کامل میان سیاستهای پولی و مالی، عدم اتکا بودجه به درآمد نفتی، رفع بی‌انضباطی مالی، کاهش تدریجی یارانه پنهان
	اقدامات بانکها	ایجاد و تقویت حاکمیت شرکتی در بانکها، برون‌سپاری اعتبارسنجی مشتریان به مؤسسات مورد تأیید بانک مرکزی، تقویت کنترل‌های داخلی

منبع: یافته های تحقیق

در نهایت، مضامین سازمان دهنده در قالب مضامین فراگیر دسته‌بندی شد. در نهایت نتایج تحلیل مضمون اسناد و مصاحبه‌ها، به شناسایی ۱۳۰ مضمون پایه، ۳۷ مضمون سازمان دهنده و ۱۲ مضمون فراگیر به تفکیک چهار بخش تعریف رقابت مؤثر، عوامل اثرگذار بر آن و پیامدهایش و راهکارهای دستیابی به رقابت مؤثر بود.

نمودار ۱. شبکه مضامین استخراج شده الگوی رقابت موثر (یافته ای تحقیق)

بدین ترتیب با توجه به منطق فازی ذکر شده در پژوهش حاضر، مقادیر فازی مثلثی دیدگاه خبرگان بر اساس معادل فازی کلامی مندرج در جدول ۷ در مرحله اول و دوم محاسبه شد. میانگین فازی و اعداد فازی زدایی شده مشخص شدند و از آنجایی که میزان اختلاف نظر خبرگان بین دو مرحله اول و دوم اجرای دلفی کمتر از حد آستانه خیلی کم (۰,۱) بود، نظرسنجی در مرحله دوم متوقف شد. در نهایت شاخص های مدل رقابت مؤثر مطابق با و راهکارهای دستیابی به رقابت مؤثر مطابق با جداول ۷ و ۸ به دست آمد که بر اساس آن الگوی رقابت مؤثر مطابق نمودار شماره ۱ ترسیم شد.

جدول ۷. چارچوب کلان الگوی رقابت مؤثر با میانگین غیر فازی شده مرحله دوم و اختلاف دو مرحله و تأیید/رد شاخصها

وضعیت	اختلاف دو مرحله	میانگین فازی زدایی شده مرحله دوم	میانگین فازی زدایی شده مرحله اول	مضامین پایه	مضامین سازمان دهنده	مضامین فراگیر	
تأیید	۰/۰۳	۰/۶۷	۰/۶۴	درآمد مشاع	درآمد	عوامل مالی	
تأیید	۰/۰۸	۰/۷۱	۰/۶۳	درآمد کارمزدی			
تأیید	۰/۰۲	۰/۶۳	۰/۶۵	دارایی های راکد	تسهیلات		
تأیید	۰/۰۱	۰/۶۹	۰/۶۸	دارایی های موهومی			
تأیید	۰/۰۵	۰/۶۵	۰/۶۱	اضافه برداشت از بانک مرکزی	بدهی		

عوامل اثرگذار بر رقابت مؤثر			مجموع سپرده های مشتریان	۰/۴۶	۰/۴۲	۰/۰۵ -	عدم تأیید
			حقوق صاحبان سپرده های سرمایه گذاری	۰/۴۹	۰/۴۱	۰/۰۸ -	عدم تأیید
	کارایی		کارایی هزینه	۰/۶۳	۰/۶۷	۰/۰۴	تأیید
	هزینه		هزینه سرمایه	۰/۷/۴	۰/۴۰	۰/۰۸ -	عدم تأیید
			هزینه پول	۰/۶۶	۰/۶۴	۰/۰۳ -	تأیید
			هزینه نهایی محصولات و خدمات	۰/۳۸	۰/۲۸	۰/۱۰ -	عدم تأیید
	سودآوری		نسبت قیمت به سود هر سهم	۰/۴۰	۰/۳۳	۰/۰۸ -	عدم تأیید
			حاشیه سود خالص	۰/۶۳	۰/۷۱	۰/۰۹	تأیید
			سود هر سهم	۰/۶۴	۰/۷۳	۰/۰۹	تأیید
	ریسک		ریسک نقدینگی	۰/۵۸	۰/۵۵	۰/۰۳ -	تأیید
			ریسک اعتباری	۰/۷۰	۰/۷۲	۰/۰۲	تأیید
			ریسک سرمایه	۰/۷۵	۰/۷۵	۰/۰۰	تأیید
			ریسک بازار	۰/۴۵	۰/۴۱	۰/۰۵ -	عدم تأیید
	تنظیمات نظارت و پایش بر بازار	عوامل قانون ی	محدودیتها و الزامات شفاف سازی و افشای اطلاعات	۰/۳۷	۰/۲۹	۰/۰۸ -	عدم تأیید
			محدودیتها و الزامات حسابداری و حسابرسی	۰/۴۴	۰/۳۶	۰/۰۸ -	عدم تأیید
			محدودیتها و الزامات ذخیره گیری و امها	۰/۷۵	۰/۷۵	۰/۰۰	تأیید
	تنظیمات احتیاطی		حمایت از طریق نظام بیمه سپرده ها	۰/۴۷	۰/۳۸	۰/۰۹ -	عدم تأیید
			تعیین الزامات حداقل سرمایه	۰/۷۱	۰/۷۴	۰/۰۳	تأیید
	تنظیمات ساختاری		محدودیت تشکیل مجموعه های مالی	۰/۳۰	۰/۲۵	۰/۰۵ -	عدم تأیید
			محدودیت های ورود و خروج صنعت	۰/۳۹	۰/۳۲	۰/۰۷ -	عدم تأیید
			محدودیت مالکیت افراد	۰/۴۳	۰/۳۵	۰/۰۸ -	عدم تأیید

				حقیقی و حقوقی در بانکها			
تأیید	۰/۰۸	۰/۶۱	۰/۵۳	الزامات و محدودیت‌های نرخ کارمزدهای بانکی	تنظیمات رفتار و عملکرد		
تأیید	۰/۰۶	۰/۷۱	۰/۶۵	الزامات و محدودیت‌های میزان ارائه خدمات			
تأیید	۰/۰۶	۰/۶۹	۰/۶۳	الزامات و محدودیت‌های ابزارهای تأمین مالی			
تأیید	۰/۰۹	۰/۶۸	۰/۶۰	محدودیت بر نوع فعالیت بانکها			
عدم تأیید	۰/۰۳ -	۰/۱۳	۰/۱۶	الزامات متنوع سازی سبد دارایی‌ها			
تأیید	۰/۰۱	۰/۷۵	۰/۷۴	الزامات و محدودیت‌های نرخ سود بین‌بانکی			
تأیید	۰/۰۵	۰/۷۴	۰/۶۹	الزامات و محدودیت‌های نرخ سود سپرده‌ها و وام‌ها			
تأیید	۰/۰۸	۰/۷۱	۰/۶۴	الزامات و محدودیت‌های نرخ سود اوراق منتشره بانکها			
تأیید	۰/۰۹	۰/۷۳	۰/۶۳	اعمال نرخ سپرده قانونی			
عدم تأیید	۰/۰۳ -	۰/۴۳	۰/۴۶	پسانداز ناخالص داخلی	عوامل کلان اقتصادی	عوامل اقتصادی	
عدم تأیید	۰/۰۸ -	۰/۳۵	۰/۴۳	نرخ ارز مؤثر حقیقی			
تأیید	۰/۰۱	۰/۷۵	۰/۷۴	تولید ناخالص داخلی (GDP)			
تأیید	۰/۰۵	۰/۷۴	۰/۶۹	نرخ سود اسمی و واقعی سپرده و تسهیلات			
عدم تأیید	۰/۰۹ -	۰/۳۳	۰/۴۳	تشکیل سرمایه ناخالص داخلی			
تأیید	۰/۰۰	۰/۷۵	۰/۷۵	نرخ تورم			
تأیید	۰/۰۴	۰/۷۵	۰/۷۱	حاکمیت شرکتی بین بانک و شرکت‌های تابعه	ساختار بانکها	عوامل ساختاری	

عدم تأیید	۰/۱۰-	۰/۳۳	۰/۴۳	ادغام و تملیک			
تأیید	۰/۰۴	۰/۶۶	۰/۶۲	تمرکز	ساختار بازار بانکی		
عدم تأیید	۰/۰۶	۰/۲۹	۰/۳۵	توزیع سهم بازار بانکها			
تأیید	۰/۰۲	۰/۷۰	۰/۶۸	اندازه بانکها			
تأیید	۰/۰۵	۰/۶۶	۰/۶۱	تعداد بانکها			
تأیید	۰/۰۵	۰/۷۱	۰/۶۶	نوع مالکیت بانکها			
عدم تأیید	۰/۰۰	۰/۳۲	۰/۳۲	تراکم بانکی			
عدم تأیید	۰/۰۰	۰/۳۲	۰/۳۳	رقابت پذیری			
تأیید	۰/۰۴	۰/۷۵	۰/۷۱	تعامل با سایر کشورها	عوامل سیاسی داخلی	عوامل سیاسی	
عدم تأیید	۰/۰۳	۰/۳۴	۰/۳۱	نوع رژیم سیاسی			
تأیید	۰/۰۲	۰/۷۴	۰/۷۲	تحریم ها	عوامل سیاسی خارجی		
تأیید	۰/۰۷	۰/۷۴	۰/۶۶	بانک مرکزی	مؤسسات و نهادها	عوامل محیطی	
تأیید	۰/۰۶	۰/۷۳	۰/۶۷	دولت			
عدم تأیید	۰/۰۵-	۰/۴۰	۰/۴۵	نفوذ صنعت بیمه	توسعه بین صنعت		
عدم تأیید	۰/۰۳-	۰/۳۷	۰/۳۹	درجه رقابت بازار سرمایه			
تأیید	۰/۰۳	۰/۷۰	۰/۶۷	بازدهی بازارهای موازی	بازارهای موازی		
عدم تأیید	۰/۰۳	۰/۲۴	۰/۲۱	طرح های اقتصاد مقاومتی	اصلاحات و اقدامات مالی-اقتصادی		
تأیید	۰/۰۱	۰/۷۵	۰/۷۴	طرح های استثمالي			
تأیید	۰/۰۳	۰/۷۴	۰/۷۱	خصوصی سازی			
عدم تأیید	۰/۰۸	۰/۲۳	۰/۱۵	وجود بانکداری سایه ای	بانکداري سایه ای		
تأیید	۰/۰۳	۰/۷۵	۰/۷۲	بحران مالی	بحران ها		
عدم تأیید	۰/۰۳-	۰/۱۱	۰/۱۵	رویه های ضد رقابتي	اخلاق کاری	عوامل اجتماعی	
تأیید	۰/۰۳	۰/۶۵	۰/۶۲	شفافیت اطلاعاتي			
تأیید	۰/۰۹	۰/۷۰	۰/۶۱	مقررات زدایی	مدل کسب و کار		
تأیید	۰/۰۵	۰/۷۳	۰/۶۸	بانکداری اسلامی			
تأیید	۰/۰۸	۰/۷۴	۰/۶۶	انجام فعالیتهای			

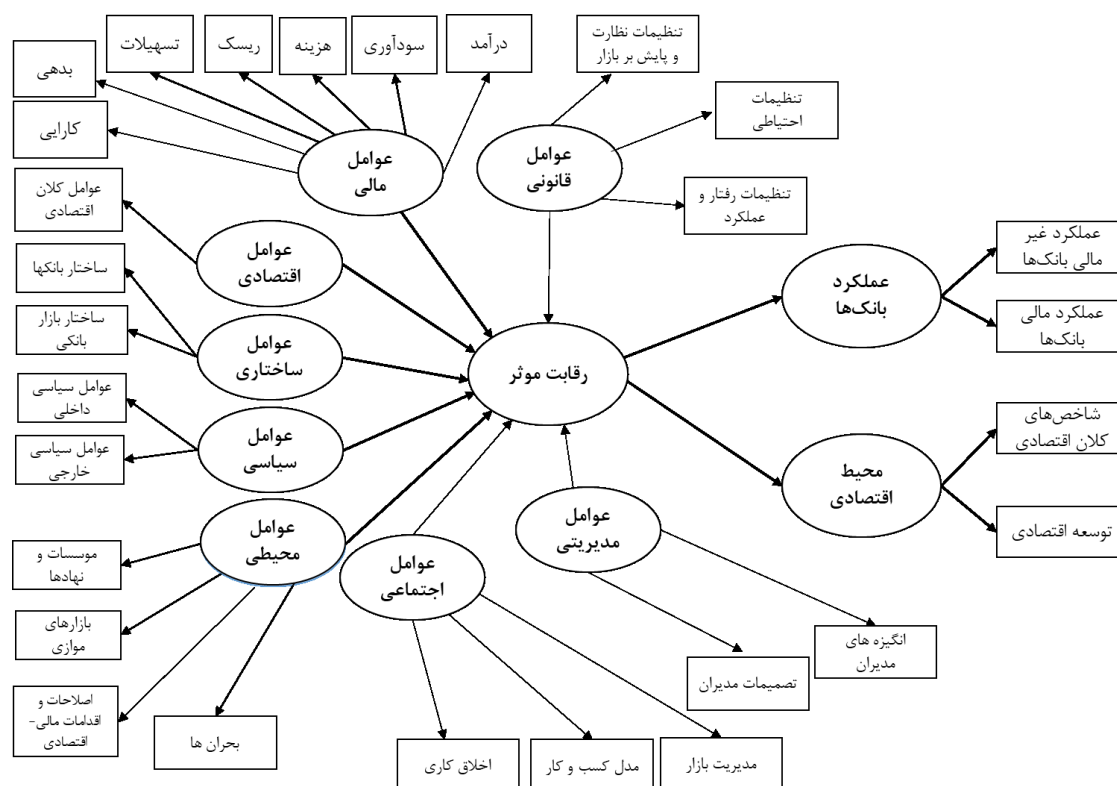
				خارج از ترازنامه			
	تأیید	۰/۰۶	۰/۷۳	۰/۶۷	مدیریت بازار		
	تأیید	۰/۰۰	۰/۷۵	۰/۷۵	تصمیمات مدیران	عوامل مدیری تی	
	تأیید	۰/۰۴	۰/۷۱	۰/۶۷	حبس پول		
	تأیید	۰/۰۵	۰/۷۱	۰/۶۶	مدیریت پول		
	عدم تأیید	۰/۰۶	۰/۲۷	۰/۲۱	کنترل اشخاص مرتبط		
	تأیید	۰/۱۰	۰/۷۳	۰/۶۳	تصمیمات سرمایه‌گذاری		
	تأیید	۰/۰۴	۰/۷۵	۰/۷۱	تصمیمات تسهیلات دهی		
	تأیید	۰/۰۵	۰/۶۷	۰/۶۲	کسب قدرت	انگیزه ای مدیران	
	تأیید	۰/۰۴	۰/۷۴	۰/۷۰	کارایی	عملکرد مالی بانکها	
	تأیید	۰/۰۱	۰/۷۵	۰/۷۴	هزینه		
	تأیید	۰/۰۴	۰/۷۳	۰/۶۹	درآمد		
	تأیید	۰/۰۳	۰/۷۳	۰/۷۰	سودآوری		
	تأیید	۰/۰۶	۰/۷۴	۰/۶۸	سرمایه‌گذاری‌ها		
	تأیید	۰/۰۳	۰/۷۲	۰/۷۰	ثبات		
	تأیید	۰/۰۷	۰/۷۱	۰/۶۴	تسهیلات اعطایی و مطالبات		
	تأیید	۰/۰۵	۰/۷۰	۰/۶۴	ریسک		
	تأیید	۰/۰۳	۰/۷۵	۰/۷۲	فرهنگ و اخلاق حرفه‌ای	عملکرد غیرمالی بانکها	پیامدها ی رقابت مؤثر
	تأیید	۰/۰۰	۰/۷۵	۰/۷۵	مدیریت بازاریابی و فروش		
	تأیید	۰/۰۴	۰/۷۵	۰/۷۱	نوآوری		
	عدم تأیید	۰/۰۸ -	۰/۱۳	۰/۲۱	نرخ سود	شاخص‌های کلان اقتصادی	
	تأیید	۰/۰۷	۰/۷۳	۰/۶۵	تولید ناخالص داخلی		
	تأیید	۰/۰۸	۰/۷۱	۰/۶۳	رفاه اجتماعی	توسعه اقتصادی	
	تأیید	۰/۰۹	۰/۷۵	۰/۶۶	بهره‌وری اقتصادی		
	عدم تأیید	۰/۰۳ -	۰/۱۱	۰/۱۵	چسبندگی هزینه		
	عدم تأیید	۰/۰۸ -	۰/۱۳	۰/۲۱	قیمت‌گذاری مبتنی بر ریسک	عملکرد اثربخش بانکها	شاخص رقابت مؤثر
	تأیید	۰/۰۴	۰/۷۵	۰/۷۱	عملکرد مبتنی بر محور مشتری مداری		
	عدم تأیید	۰/۰۸ -	۰/۲۹	۰/۳۶	رضایت کلیه ذینفعان بانک		

تأیید	۰/۰۶	۰/۶۹	۰/۶۳	شفافیت اطلاعاتی	عملکرد اثربخش بانک مرکزی		
عدم تأیید	۰/۰۸ -	۰/۲۴	۰/۳۲	به کارگیری ابزارهای مالی متنوع و نامحدود			
تأیید	۰/۰۵	۰/۷۱	۰/۶۶	پیرویی از قوانین و مقررات و دستورالعملهای بانک مرکزی			
تأیید	۰/۰۴	۰/۷۱	۰/۶۷	تأمین مالی متناسب با ریسک			
عدم تأیید	۰/۰۵ -	۰/۰۶	۰/۱۱	یکسان بودن شیوه اعتبارسنجی مشتریان			
تأیید	۰/۰۰	۰/۷۵	۰/۷۵	به کارگیری جامع اصول و قواعد بانکداری اسلامی			
تأیید	۰/۰۴	۰/۷۱	۰/۶۷	تناسب میان میزان سپرده گیری و اعطای تسهیلات			
عدم تأیید	۰/۰۶ -	۰/۱۸	۰/۲۴	داشتن نسبت کفایت سرمایه قانونی			
تأیید	۰/۰۲	۰/۶۸	۰/۶۷	کارآمدی ساختارهای اعتبارسنجی و تسهیلات دهی			
تأیید	۰/۰۵ -	۰/۶۶	۰/۷۱	کاهش استقراض از بانک مرکزی			
تأیید	۰/۰۰	۰/۶۸	۰/۶۸	کاهش حجم عملیات بازار بین بانکی			
تأیید	۰/۰۵	۰/۷۴	۰/۶۹	نظارت مستمر و دوره ای بر عملکرد بانکها			
تأیید	۰/۰۴	۰/۷۴	۰/۷۰	نظارت اصولی و صحیح بر مبنای استانداردهای بین المللی			
عدم تأیید	۰/۰۸ -	۰/۲۰	۰/۲۸	داشتن نیروی ناظر کافی بر عملکرد نظام بانکی			

تأیید	۰/۰۳	۰/۷۵	۰/۷۲	به کارگیری شدت نظارتی یکسان برای بانکهای دولتی و خصوصی			
تأیید	۰/۰۱	۰/۷۵	۰/۷۴	اعمال جرائم تعیین شده بر عدم اجرای قوانین و مقررات			
تأیید	۰/۰۳	۰/۷۴	۰/۷۱	استقلال بانک مرکزی			
تأیید	۰/۰۷	۰/۷۳	۰/۶۵	شفافیت قوانین و مقررات و دستورالعملهای صادره			

منبع: یافته های تحقیق

بر اساس جدول ۷، میزان اختلاف دو مرحله اجرای دلفی فازی در مورد ۷۸ مضمون پایه کمتر از حد آستانه ۰/۱ بود. به عبارتی در مورد ۷۸ شاخص شناسایی شده طی دو مرحله دلفی، اجماع نظر و توافق بین خبرگان حاصل شد. بر این اساس الگوی پژوهش مطابق نمودار ۲ هست.

نمودار ۲. الگوی بومی رقابت موثر در صنعت بانکداری (یافته های تحقیق)

در ادامه نیز راهکارهای مد نظر مدل پژوهش، با استفاده از روش دلفی فازی مورد بررسی قرار گرفت. در این تحلیل نیز میانگین فازی زدایی شده

هر دو مرحله مورد ارزیابی قرار گرفت. در صورتی که میانگین دو مرحله بیش از مقدار استاندارد یعنی ۰,۵ باشد، این مضامین تأیید خواهند شد و در نهایت اگر اختلاف دو مرحله کمتر مساوی از ۰,۱ باشد نشان‌دهنده تمام شدن فرایند دلفی فازی در مرحله دوم و اجماع نظرات خبرگان است که نتایج آن در جدول ۸ ارائه شده است.

جدول ۸. میانگین غیر فازی شده مرحله اول و دوم و اختلاف دو مرحله و تأیید/رد شاخص‌ها

راهکارها	مضامین فراگیر	مضامین پایه	میانگین فازی زدای شده مرحله اول	میانگین فازی زدای شده مرحله دوم	اختلاف دو مرحله	وضعیت
راهکارهای دستیار بی‌به رقابت مؤثر	اقدامات بانکی	نظارت دقیق و صحیح بر اجرای قوانین و دستورالعمل‌های صادره	۰/۶۱	۰/۷۱	۱۰۰/۰	تأیید
		ایجاد و تکمیل سامانه‌های جامع و مکانیزه نظارت بر عملکرد بانک‌ها	۰/۷۱	۰/۷۳	۰/۰۲	تأیید
		صدور و ابلاغ قوانین و مقررات و دستورالعمل‌های شفاف و جزئی	۰/۷۴	۰/۷۵	۰/۰۱	تأیید
		بازنگری در قوانین و مقررات و دستورالعمل‌های صادره	۰/۶۶	۰/۷۱	۰/۰۵	تأیید
		طراحی مدل‌ها و ابزارهای مالی جدید	۰/۶۰	۰/۷۰	۰/۱۰	تأیید
		دسته‌بندی بانک‌ها و صدور و ابلاغ قوانین و دستورالعمل‌ها به تفکیک هر دسته	۰/۶۲	۰/۷۳	۰/۱۰	تأیید
		تعیین و اعمال جرایم سختگیرانه‌تر بر عدم اجرای قوانین و مقررات و دستورالعمل‌های صادره	۰/۷۳	۰/۷۴	۰/۰۱	تأیید
		هدایت کانال سرمایه‌گذاری و وام‌دهی بانک‌ها به سمت تولید	۰/۷۱	۰/۷۳	۰/۰۲	تأیید
	اقدامات دولتی	عدم اتکا بودجه به درآمد نفتی	۰/۱۳	۰/۱۰	۰/۰۳ -	عدم تأیید
		بازنگری در قوانین و مقررات مالیاتی و توسعه پایه‌های مالیاتی	۰/۶۲	۰/۷۱	۰/۰۹	تأیید
		جایگزین کردن استفاده از اوراق خزانه با استقراض از بانک مرکزی	۰/۶۸	۰/۷۰	۰/۰۲	تأیید
		رفع بی‌انضباطی مالی	۰/۲۱	۰/۱۵	۰/۰۶ -	عدم تأیید
		عدم دخالت دولت در سیاست‌ها و عملیات بانک مرکزی و هماهنگی کامل میان سیاست‌های پولی و مالی	۰/۶۱	۰/۶۹	۰/۰۸	تأیید

کاهش تدریجی یارانه پنهان	۰/۱۸	۰/۱۰	۰/۰۸ -۰	عدم آپید
ایجاد و تقویت حاکمیت شرکتی در بانکها	۰/۷۰	۰/۷۳	۰/۰۳ ۰	تأیی د
برون‌سپاری اعتبارسنجی مشتریان به مؤسسات مورد تأیید بانک مرکزی	۰/۷۱	۰/۷۳	۰/۰۲ ۰	تأیی د
تقویت کنترل‌های داخلی	۰/۷۰	۰/۷۵	۰/۰۵ ۰	تأیی د

منبع: یافته های تحقیق

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

با وجود تمهیدات و اقدامات دولت و بانک مرکزی در سال‌های اخیر در رابطه با افزایش و سالم‌سازی فضای رقابت بازار بانکی، متأسفانه همچنان شاهد رقابت منفی در شبکه بانکی کشور هستیم که از جمله مصادیق آن می‌توان به اضافه برداشت بانکها از بانک مرکزی، تخطی از مقررات احتیاطی وضع شده توسط شورای پول و اعتبار همچون تسهیلات و تعهدات کلان، تسهیلات و تعهدات اشخاص مرتبط، حدود سرمایه‌گذاری‌ها، پذیرش سپرده با نرخ سود بالاتر از نرخ‌های ابلاغی و تسهیلات بدون بررسی (عدم رعایت بهداشت پرونده‌های اعتباری) اشاره کرد.

بدین ترتیب جهت شناسایی و تبیین ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های الگوی مزبور و ارائه راهکارهای عملیاتی، از روش‌های تحلیل مضمون و دلفی فازی استفاده شد. در مرحله تحلیل مضمون، در نهایت، مضامین سازمان دهنده در قالب مضامین فراگیر دسته‌بندی شد. در نهایت نتایج تحلیل مضمون اسناد و مصاحبه‌ها، به شناسایی ۱۳۰ مضمون پایه، ۳۷ مضمون سازمان دهنده و ۱۲ مضمون فراگیر به تفکیک چهار بخش تعریف رقابت مؤثر، عوامل اثرگذار بر آن و پیامدهایش و راهکارهای دستیابی به رقابت مؤثر بود.

سپس به منظور سنجش اعتبار مضامین شناسایی‌شده، از نظرات ۱۵ خبره و تکنیک دلفی فازی طی دو مرحله استفاده شد. میزان اختلاف دو مرحله اجرای دلفی فازی در مورد ۹۲ مضمون پایه کمتر از حد آستانه ۰٫۱ بود. به عبارتی در مورد ۹۲ شاخص شناسایی شده طی دو مرحله دلفی، اجماع نظر و توافق بین خبرگان حاصل شد.

خبرگان در مورد ۱۴ معیار از ۱۷ معیار راهکارهای رقابت مؤثر به توافق رسیده‌اند و اختلاف نظر مراحل اول و دوم کمتر از آستانه خیلی کم (۰٫۱) است. همچنین در بین مضامین پایه تأییدشده، بیشترین میزان توافق خبرگان در خصوص راهکارهای دستیابی به رقابت مؤثر در حوزه اقدامات بانک مرکزی بر صدور و ابلاغ قوانین و مقررات و دستورالعمل‌های شفاف و جزئی ($\chi=0.75$)، تعیین و اعمال جرائم سختگیرانه‌تر بر عدم اجرای قوانین و مقررات و دستورالعمل‌های صادره ($\chi=0.74$)، دسته‌بندی بانکها و صدور و ابلاغ قوانین و دستورالعمل‌ها به تفکیک هر دسته ($\chi=0.73$) و هدایت کانال سرمایه‌گذاری و وام‌دهی بانکها به سمت تولید ($\chi=0.73$)، در حوزه اقدامات دولت بر بازنگری در قوانین و مقررات مالیاتی و توسعه پایه‌های مالیاتی ($\chi=0.71$) و در حوزه اقدامات بانکها بر تقویت کنترل‌های داخلی ($\chi=0.75$) بوده است.

در این پژوهش مضامین مؤید مضامین پژوهش (Agoraki et al, 2020) در زمینه مقررات مالی و ساختار مقرراتی بهتر؛ پژوهش (Albaity et al, 2019) در مضامین

بهره‌وری و بی‌ثباتی کلان اقتصادی؛ پژوهش (Goli & eskandari, 2019) با مضامین افزایش رقابت، تمرکز اعتبارات، اندازه بانک و رشد اقتصادی؛ پژوهش (Owen & Pperea, 2018) درجه رقابت؛ پژوهش (Sohrabi, 2017) مضامین شفافیت سیستم بانکی؛ کیفیت افشاء و اجرای مقررات؛ پژوهش (Hussain khan et al, 2017) با مضامین دارایی، سپرده، تسهیلات، تمرکز بازار بانکی، رقابت بین بانکها؛ در زمینه رقابتی‌تر شدن سیستم بانکی با پژوهش (Pourebaddollahan, 2021)؛ در زمینه بی‌ثباتی کلان اقتصادی با پژوهش (Albaity et al, 2019)؛ در زمینه شفافیت سیستم بانکی با پژوهش (Sohrabi, 2017)؛ در زمینه ساختار بازار بانکی، رقابت‌پذیری بازار، متغیرهای نهادی و رقابت بین صنعت با پژوهش (Mirzaei & Moore, 2014) همخوان بود.

بر طبق نتایج حاصل شده، رقابت مؤثر در صنعت بانکداری ایران به معنای عملکرد اثربخش بانکها و عملکرد اثربخش بانک مرکزی هست. عوامل اثرگذار بر رقابت مؤثر شامل عوامل مالی، قانونی، اقتصادی، ساختاری، محیطی، اجتماعی، سیاسی و مدیریتی بوده و اعمال آن بر عملکرد مالی و غیرمالی بانکها، شاخصهای کلان اقتصادی و توسعه اقتصادی اثرگذار هست. به علاوه به منظور دستیابی به وضعیت رقابت مؤثر در صنعت بانکداری کشور می‌بایست اقداماتی توسط بانک مرکزی، دولت و خود بانکها صورت پذیرد. بیشترین میزان توافق خبرگان در خصوص راهکارهای دستیابی به رقابت مؤثر بر صدور و ابلاغ قوانین و مقررات و دستورالعملهای شفاف و جزئی، تعیین و اعمال جرائم سختگیرانه‌تر بر عدم اجرای قوانین و مقررات و دستورالعملهای صادره، دسته‌بندی بانکها و صدور و ابلاغ قوانین و دستورالعملها به تفکیک هر دسته، ایجاد و تکمیل سامانه‌های جامع و مکانیزه نظارت بر عملکرد بانکها و هدایت کانال سرمایه‌گذاری و وام‌دهی بانکها به سمت تولید توسط بانک مرکزی، بازنگری در قوانین و مقررات مالیاتی و توسعه پایه‌های مالیاتی توسط دولت و تقویت کنترل‌های داخلی توسط بانکها بوده است.

بر این اساس پیشنهاد می‌گردد به منظور بهبود فضای رقابتی در نظام بانکی، بانک مرکزی، دولت و بانکها اقدامات لازم جهت پیاده‌سازی راهکارهای مورد توجه خبرگان در پژوهش حاضر را برنامه‌ریزی و اجرا نمایند.

به بانک مرکزی توصیه می‌شود تا در راستای تقویت فضای رقابتی بانکی و در نتیجه افزایش سطح مقاومت صنعت بانکی کشور، مقررات و دستورالعملهای بانکی با امکان‌یابی بانکها در بروز بهتر ظرفیت و توانمندی خود در اجرای وکالت بانکی موردبازنگری، تسهیل و اصلاح قرار گیرد.

به شبکه بانکی توصیه می‌شود که با توجه به نقش پررنگ شبکه بانکی در پیشبرد اهداف اقتصادی کشور و ایجاد فضای رقابتی، نیاز است تا این شبکه مهم اقتصادی با تلاش بیشتر برای بهبود حاکمیت شرکتی، مدیریت سازمانی و مدیریت ریسک اقدام مضاعفی را به سرانجام برساند.

می‌توان بیان کرد، دولت می‌تواند با تسهیل در ورود بخش خصوصی به شبکه بانکی، سهم بانکهای خصوصی را در بازار بانکی افزایش دهد و سبب افزایش رقابت و بهبود عملکرد بانکها در شبکه بانکی گردد.

بانکهای بزرگ کشور بیشترین سهم را در بدهی به بانک مرکزی دارند که این مسئله بیانگر ریسک نقدینگی بالا در این گروه بانکها است، با توجه به دولتی بودن ساختار بانکهای بزرگ کشور، توجه به تنوع در تأمین مالی این گروه از بانکها ضروری است. به خصوص پایین بودن نرخ سود سپرده در بانکهای دولتی در مقایسه با بانکهای خصوصی و شکل‌گیری مشکل جذب سپرده در این گروه از بانکها به ضرورت طراحی راهکارهای نوین در تأمین مالی این بانکها می‌افزاید.

با توجه به این مسئله که افزایش رقابت می‌تواند سبب کاهش هزینه‌های مطالبات مشکوک الوصول بانکها شود، پیشنهاد می‌گردد که سیاست‌گذاران اقتصادی به وسیله ابزار قانون‌گذاری در راستای بهبود فضای رقابتی در نظام بانکی تلاش نمایند.

از آنجاکه هم‌زمان با افزایش فضای رقابتی در سیستم بانکداری کشور، احتمال افزایش ریسک بازار وجود خواهد داشت، سیاست‌های پولی کشور بایستی در راستای کاهش بدهی‌های بین‌بانکی حرکت کنند و با توجه به این موضوع مدیریت نقدینگی در بانکها الزامی خواهد بود.

شرایط خاص کشور نظیر تحریم‌های ظالمانه، عدم ارتباط با سیستم جهانی و مشکلات اقتصادی بر عملکرد و ساختار شبکه بانکی مؤثر هستند. از این‌رو ارتقای وضعیت موجود بانکداری در داخل و همچنین منطقی ساختن آن با رویه‌های موجود بانکداری جهانی به‌ویژه در شرایط خاص کشور ایجاب می‌کند که فرایندهای بانکی موجود مورد بازنگری اساسی قرار بگیرند.

همچنین به سایر محققین پیشنهاد می‌گردد با هدف بهبود وضعیت رقابت، الگوی بومی رقابت مؤثر را در سایر صنایع بررسی نمایند.

References

Agoraki, M. E. K., Kouretas, G. P., & Triantopoulos, C. (2020). Democracy, regulation and competition in emerging banking systems. *Economic Modelling*, 84, 190-202. doi:10.1016/j.econmod.2019.04.009.

Ahn, J. H. (2016). The impact of the banking competition in funding and lending markets on lending technology. *Revue économique*, (6), 1117-1139. doi:10.3917/reco.pr2.0069

Albaity, M., Mallek, R. S., & Noman, A. H. M. (2019). Competition and bank stability in the MENA region: The moderating effect of Islamic versus conventional banks. *Emerging Markets Review*, 38, 310-325. doi: 10.1016/j.ememar.2019.01.003.

Balounejad Nouri, R., & Shajaripour, S. (2022). The Effect of Banking Competition on Financial Inclusion. *Journal of Development and Capital*, 7(1), 181-199. doi: 10.22103/jdc.2022.18801.1193

behrozi, S. (2022). Investigating the perceived quality of electronic banking services and its relationship with the satisfaction of customers of Tejarat Bank of Mazandaran province. *Journal of value creating in Business Management*, 1(2), 78-92. doi: 10.22034/jbme.2022.345328.1025.

Bigdely, M. (2009). The Role of Regulation and Antitrust Banking Institution in Islamic Republic of Iran's Banking Industry. *Qjerp*. 17 (51) :41-74. (in persian).

Bikker, J. (۲۰۰۳). Testing for imperfect competition on EU deposit and loan markets with Bresnahan's market power model. *Research Series Supervision*(۵۲), ۹۰-۷۰.

Biswas, S. S., & Koufopoulos, K. (2020). Bank competition and financing efficiency under asymmetric information. *Journal of corporate finance*, 65, 101504. doi: 10.1016/j.jcorpfin.2019.101504.

Boyatzis, R. (1998). Transforming qualitative information: thematic analysis and code development. Sage Publications.

Clark, E., Mare, D. S., & Radić, N. (2018). Cooperative banks: What do we know about competition and risk preferences?. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*, 52, 90-101. doi: 10.1016/j.intfin.2017.09.008

Esfandiari, M. (2015). The country's banking network is in danger of a Ponzi trap. *Economic news* (149), 72-74. (in persian).

Fallah, M., Haghshenas e kashani, F., & Rezaeian, A. (2020). Designing the Business Re-Engineering Model in Iranian Banking Industry with the Emphasis on Customer Orientation: An Exploratory Mixed-method Research. *New Marketing Research Journal*, 10(1), 17-38. doi: 10.22108/nmrj.2020.118525.1828.

Goli, Y., eskandari, B. (2019). Study the Relationship between Competition and cost Efficiency in Iran's Banking Industry. *Qjerp*. 27 (91) :115-130 (in persian).

Jiang, C., Chang, Y. Q., Ge, X., & Si, D. K. (2023). Identifying the impact of bank competition on corporate shadow banking: Evidence from China. *Economic Modelling*, 126, 106385. doi: 10.1016/j.econmod.2023.106385.

Keshavarznia, H., & Wallace, M. (2023). Applying the Balanced Scorecard and the Delphi Method to Determine the Key Performance Factors for the Banking Industry in Iran. *Open Journal of Business and Management*, 11(3), 821-838. DOI: 10.4236/ojbm.2023.113044

Keshavarznia, H., & Wallace, M. (2023, B). Using the Balanced Scorecard and the Analytic Hierarchy Process to Rank the Key Performance Factors in the Iranian Banking Industry. *Open Journal of Business and Management*, 11(3), 1359-1385. DOI: 10.4236/ojbm.2023.113075.

Khan, H. H., Kutan, A. M., Ahmad, R. B., & Gee, C. S. (2017). Does higher bank concentration reduce the level of competition in the banking industry? Further evidence from South East Asian economies. *International Review of Economics & Finance*, 52, 91-106. doi: 10.1016/j.iref.2017.09.006

Khiabani, N., & Hamidisahneh, M. (2012). The effects of entry regulation on bank competition: The case of the Iranian banking industry. *Journal of Applied Economics*, 15(1), 119-137. doi:10.1016/S1514-0326(12)60006-3.

Leroy, A. (2014). Competition and the bank lending channel in Eurozone. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*, 31, 296-314. doi:10.1016/j.intfin.2014.04.003

Mirzaei, A., & Moore, T. (2014). What are the driving forces of bank competition across different income groups of countries?. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*, 32, 38-71. doi: 10.1016/j.intfin.2014.05.003

Owen, A. L., & Pereira, J. M. (2018). Bank concentration, competition, and financial inclusion. *Review of development finance*, 8(1), 1-17. doi:10.1016/j.rdf.2018.05.001.

Pourebaddollahan Covich, M., Fallahi, F., Ebrahimi, H. (2021). Bank Competition and Risk-taking in the Iranian Banking Industry. *Qjerp*. 29 (99) :243-276. (in persian).
URL: doi: 10.52547/qjerp.29.99.243

Rahmati, Y. (2022). Designing a Model for Explaining Competitive Tejarat Bank. *Financial Economics*, 16(58), 47-69. doi: 10.30495/fed.2022.691500

safari, S., & ebrahimi, A. (2012). Measuring competitiveness of Iranian banks. *Iranian Journal of Trade Studies*, 16(64), 187-222. (in persian). doi: 20.1001.1.17350794.1391.16.64.7.0

Shaffer, S., & DiSalvo, J. (1994). Conduct in a banking duopoly. *Journal of Banking & Finance*, 18(6), 1063-1082. doi: 10.1016/0378-4266(94)00060-3.

Shahiki tash, M. N. (2013). Understanding the concept of competition in the economy and its size in Iran's economy. *Commercial Surveys*, 11(60), 1-16. . (in persian). doi:20.1001.1.26767562.1392.11.60.1.5.

Shahiki Tash, M. N., & Abdi, Y. (2016). Measuring Competition in Iranian Banking Sector: The Hall-Roeger Approach. *Journal of Economics and Modeling*, 7(25), 47-73. (in persian). doi: 20.1001.1.24765775.1395.7.25.3.2

Sobhani, H. Razm ahang, M. (2018). The consequences of risk taking and competition of banks in attracting deposits in the conditions of information asymmetry; Case Study of the Banking System of Iran. *Economic Strategy*, 7(26), 169-197. (in persian)

Sohrabi, F. (2017). Investigating the effect of the transparency of the banking system on the increase of banking competition in banks admitted to the Tehran Stock Exchange. Tehran: Master's Thesis, Islamic Azad University, Shahrood Branch. (in persian).

soltaninjad, M., Fathi Hafashjani, K., hashemzadeh, G., & alirezaee, A. (2021). The Presentation of a Pattern for Service Design and Development Process with a Competitiveness Approach in Iran Banking Industry. *Business Intelligence Management Studies*, 9(36), 71-113. doi: 10.22054/ims.2021.55911.1832

Sosnick, S. H. (1968). Toward a concrete concept of effective competition. *American Journal of Agricultural Economics*, 50(4), 827-853. doi: 10.2307/1237622.

Taleghani, M., & einy dlejani, A. (2021). Branding of private banks with a focus on consumer behavior and emotional commitment. *Journal of value creating in Business Management*, 1(1), 119-137. doi: 10.22034/jbme.2022.313200.1003.

Tan, Y. (2016). The impacts of risk and competition on bank profitability in China. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*, 40, 85-110. doi:10.1016/j.intfin.2015.09.003

Tan, Y., & Anchor, J. (2017). Does competition only impact on insolvency risk? New evidence from the Chinese banking industry. *International Journal of Managerial Finance*, 13(3), 332-354. doi:10.1108/IJMF-06-2016-0115

Tan, Y., & Floros, C. (2018). Risk, competition and efficiency in banking: Evidence from China. *Global Finance Journal*, 35, 223-236. doi:10.1016/j.gfj.2017.12.001

Zhou, B., & Zhang, C. (2023). When green finance meets banking competition: Evidence from hard-to-abate enterprises of China. *Pacific-Basin Finance Journal*, 78, 101954. doi: 10.1016/j.pacfin.2023.101954.

Sarpong-Kumankoma, E., Abor, J., Aboagye, A.Q.Q. and Amidu, M. (2020), "Financial freedom, market power and bank margins in sub-Saharan Africa", *Journal of Financial Regulation and Compliance*, Vol. 28 No. 2, pp. 283-299. doi:10.1108/JFRC-05-2019-0066.

Islam, R., & Ahmad, R. (2020). Applicability of Mudarabah and Musharakah as Islamic micro-equity finance to underprivileged women in Malaysia. *The European Journal of Development Research*, 32(1), 176-197. Doi:10.1057/s41287-019-00225-3